

**UNIVERSITATEA BABEȘ – BOLYAI CLUJ NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
SCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”**

**Cuvântarea Apostolului Petru din Ziua Cincizecimii
(FAp 2,14-41). Exegeza și teologie**

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

**Conducător științific
Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian TOFANĂ**

**Doctorand
Traian FLOREA**

**Cluj Napoca
2020**

Cuvinte cheie

Noul Testament, Faptele Apostolilor, Apostolul Petru, Ziua Cincizecimii, Teologie, Turnarea Duhului Sfânt, mântuire, Exegeză, Kerygma

Cuprins

Cuprins	2
Lista abrevierilor	6
Preliminarii	11
I. Argument	11
II. Terminologie și tematică	12
III. Obiective și metoda de lucru	14
IV. Stadiul actual al cercetării.....	15
Capitolul 1	
Isagogia discursului. Introducere	20
I. Semnificația Sărbătorii Cincizecimii	22
II. Autorul discursului din Ziua Cincizecimii.....	28
1. Paternitatea discursului din Ziua Cincizecimii: Apostolul Petru sau Sfântul Luca?.....	30
2. Argumente în favoarea paternității petrine a discursului din Ziua Cincizecimii	34
III. Auditoriul Cuvântării din Ziua Cincizecimii	38
1. Catalogul națiunilor participante la Sărbătoare.....	38
2. Auditoriul discursului din perspectiva formulei de adresare a Apostolului Petru: „bărbați iudei”	41
3. Cei numiți: „și toți care locuieți în Ierusalim” (FAp 2, 14)	45
IV. Respingerea acuzației de „abuz alcoolic” (FAp 2, 15)	49

Capitolul 2

Discursul Apostolului Petru. Analiză exegetică și teologică..... 51

I.	Duhul Sfânt în proorocia lui Ioil (FAp 2, 17-21).....	51
1.	„Turnarea” Duhului (FAp 2, 17)	54
a.	Citarea textului din profeția lui Ioil despre turnarea Duhului.....	55
b.	Tradiția expresiei „în zilele de pe urmă”	59
c.	Traducerea termenilor	61
➤	Analiza expresiei: καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις (FAp 2, 17)	61
➤	Abordarea în traducere a expresiei λέγει ὁ Θεός	62
➤	Analiza expresiei ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος μου	66
2.	Universalitatea proorociei	72
a.	„Peste tot trupul” (FAp 2, 17)	73
➤	Folosirea expresiei ἐπὶ πᾶσαν σάρκα.....	73
➤	Înțelegerea expresiei „peste tot trupul”	74
b.	Promisiune fără discriminare: cui este adresată promisiunea Duhului, potrivit textului citat din profeție?	77
➤	Fiii voștri și fiicele voastre	78
➤	Tineri și Bătrâni	81
➤	Robi și roabe	83
3.	Efectul proorociei. Vedenii și vise.....	90
a.	Primul rod al împlinirii proorociei lui Ioil	93
b.	Vedenii și vise, ca efect al împlinirii profeției lui Ioil (FAp 2, 17)	98
➤	Diverse surse pentru vedenii și vise	99
➤	Comunicarea prin vise: „și bătrânii voștri vise vor visa” (FAp 2, 17).....	103
➤	Vedenii: „cei mai tineri ai voștri vor vedea vedenii” (FAp 2, 17).....	109
➤	Prudența în abordarea vedeniilor și viselor	114
c.	καὶ προφητεύσουσιν (și vor profeti): promisiune sau imperativ?.....	117
II.	Eshatologia profeției citate de Apostolul Petru	125
1.	O abordare exegetică a expresiei „minuni în cer”	129
a.	Considerații privind traducerea textului	130
b.	Tradiția expresiei „minuni în cer”	133
c.	Semnificația sintagmei „minuni în cer”	135
2.	„Semne pe pământ”: o abordare exegetică	141
a.	Citarea și traducerea expresiei biblice „semne pe pământ”. Particularități	142
b.	Importanța semnelor arătate pe pământ.....	144
c.	Înțelegerea semnelor: „sânge, foc și fumegare de fum”	148
3.	Ziua Domnului în Cuvântarea Sfântului Petru	153
a.	„Ziua cea mare și înfricoșătoare a Domnului”: text și traducere	154
b.	Sensuri atribuite expresiei „Ziua Domnului” în Scripturi și în teologie	158
c.	Ziua Domnului înțeleasă în profeția lui Ioil și în predica lui Petru: Ioil 3, 4; FAp 2, 20.....	164
4.	Mântuire prin chemarea numelui Domnului	168
a.	O abordare exegetică a afirmației „Oricine va chema numele Domnului va fi mântuit”	170

b.	Tradiția veterotestamentară a mântuirii prin chemarea numelui Domnului	174
c.	Includerea în discursul petrin a conceptului de mântuire prin chemarea numelui Domnului: scop și direcții de abordare	176

Capitolul 3

Predica Apostolului Petru – Repere exegetice (FAp 2, 22-36) 183

I.	Iisus Nazarineanul ”pironit” și ”omorât”. Vina adusă iudeilor (FAp 2, 22-23)	184
1.	„Iisus Nazarineanul” (FAp 2, 22)	188
a.	Numele „Iisus Nazarineanul”	190
➤	„Iisus Nazarineanul” - numit astfel după proveniența Sa	190
➤	„Iisus Nazarineanul” - nume după care era cunoscut în mentalul colectiv	194
➤	„Nazarinean” sau „Nazireu”?	197
b.	Bărbat dovedit de Dumnezeu	200
➤	„Bărbat” (ἄνδρα) adeverit între iudei	200
➤	Confirmat prin minuni și semne”	203
➤	Expresia „Precum și voi știți” – mărturia celor din audiență despre lucrările lui Iisus	209
2.	Înțelegerea expresiei „pironit și omorât” (προσπήξαντες ἀνείλατε)	211
a.	Termenul προσπήξαντες (pironit) (FAp 2, 23)	213
➤	Aspectul punitiv al pironirii	213
➤	Semnificația soteriologică a pironirii	215
b.	Termenul „omorât” (ἀνείλατε) (FAp 2, 23)	217
c.	Învinuirea iudeilor pentru crucificarea lui Iisus	219
II.	Învierea lui Iisus – act de biruință treimică (FAp 2, 24)	223
1.	Moartea – ultimul dușman (FAp 2, 24)	228
a.	Expresia „durerile morții” (τὰς ὠδύνας τοῦ θανάτου)	228
b.	Semnificația termenului λύσας, în Cuvântarea Sfântului Petru	233
2.	Biruința treimică	238
a.	Participarea Persoanelor treimice la actul învierii	238
b.	Biruința treimică împărtășită între persoanele Treimii și a Acestora cu comunitatea credincioșilor	249
c.	Biruința treimică în înviere – element central al kerygmei apostolice	254
III.	Proorocia lui David sau semnificația unei învieri anticipate (FAp 2, 25-31)	261
1.	„Strămoșul” David și urmașul său	263
a.	David – rege și „patriarh” pentru israeliți	263
b.	„Descendentul” regal al lui David	271
2.	Vedenia anastasică a lui David: conținut și interpretare	277
a.	Mai înainte vederea lui David	277
b.	Domnul cel de-a dreapta	279
c.	Odihna întru nădejde (FAp 2, 26-27)	283
d.	Învierea nesticăcioasă	288
IV.	Martori ai Învierii lui Iisus: Auditoriul lui Petru, sau Apostolii? (FAp 2, 32)	301

1.	<i>Apostolii – martori ai învierii</i>	303
2.	<i>Auditoriul lui Petru – martori ai învierii?</i>	306
V.	<i>Revărsarea Duhului de la Tatăl și ultimul act de autoritate a Fiului (FAp 2, 33-35)</i>	309
1.	<i>Martorii Duhului (FAp 2, 32)</i>	309
a.	<i>Înălțarea prin dreapta lui Dumnezeu</i>	309
b.	<i>Primind de la Tatăl făgăduința Duhului, a turnat</i>	311
c.	<i>„Ce vedeți și auziți” (FAp 2, 33)</i>	313
2.	<i>O altă proorocie a lui David, sau despre ”șederea de-a dreapta Tatălui” (FAp 2, 34-35)</i>	316
a.	<i>Argumentul negativ: „David nu s-a suit la ceruri” (FAp 2, 34)</i>	318
b.	<i>Profeția lui David despre „Domnul Cel de-a dreapta” (FAp 2, 34)</i>	320
3.	<i>Dușmanii lui Hristos „așternut picioarelor Lui” sau despre un alt fel de biruință: „Casa lui Israel” în fața lui Iisus: ”Domn” și „Hristos” (FAp 2, 35-36)</i>	326
a.	<i>Metafora: „dușmanii așternut picioarelor”</i>	326
b.	<i>Iisus cel crucificat Domn și Hristos</i>	329
	Concluzii	340
I.	<i>Conținutul și înțelegerea textului</i>	340
II.	<i>Urmarea metodei și realizarea obiectivelor</i>	346
III.	<i>Dirjecții propuse spre cercetare</i>	347
	Bibliografie	349
I.	<i>Ediții ale Sfintei Scripturi</i>	349
II.	<i>Dicționare și Concordanțe</i>	352
III.	<i>Comentarii Patristice și Moderne</i>	353
1.	<i>Comentarii Patristice</i>	353
2.	<i>Comentarii moderne</i>	355
IV.	<i>Lucrări de teologie, monografii</i>	359
V.	<i>Studii și articole</i>	366
VI.	<i>Site-uri pe internet</i>	368

Rezumat

Prima carte a istoriei Bisericii, cartea *Faptele Apostolilor*, prezintă în al doilea capitol Cuvântarea de care se leagă nașterea vizibilă a Bisericii. Este rostită de Sfântul Apostol Petru, unul dintre cei doisprezece ucenici ai lui Iisus, fiind prima prezentare a kerygmei de către un ucenic al lui Iisus. Această predică, transmisă sub inspirația Duhului Sfânt, face legătura între Scripturile Sfinte ale Vechiului Testament, existente și recunoscute în lumea și în cultura iudaică, și lucrarea de după învierea și înălțarea lui Iisus Hristos, arătând împlinirea cuvântului profetit în culminarea activității mântuitoare¹ a lui Iisus Hristos, și începutul binecuvântat al Bisericii Sale. Importanța majoră a studierii acestui discurs, Discursul din Ziua Cincizecimii, vine mai ales din faptul că, fiind cel dintâi dintre discursurile misionare, poate avea un rol programatic.

Unul dintre motivele care ne-a determinat să facem prezenta cercetare este importanța majoră a acestui discurs, la fel ca importanța cărții *Faptele Apostolilor*, ca prima istorie scrisă a Bisericii. Acestui motiv i se adaugă un altul, anume, faptul că în literatura creștină românească acest discurs a fost insuficient abordat; nu numai studiul acestui discurs are o prezență modestă, ci, la fel, studiul întregii cărți *Faptele Apostolilor* este necesar a fi dezvoltat.

În momentul începerii prezentei cercetări (2015) nu am identificat nicio lucrare (carte sau studiu) în limba română, care să se ocupe specific de Cuvântarea de la Cincizecime, din perspectiva urmărită de prezenta lucrare. Exista doar un articol (șapte pagini) al lui Agapie Corbu - „Prolegomene pentru o lectură teologică a cuvântării Sfântului Petru la Cincizecime”- publicat în AB, în 1999, care urmărește sumar o perspectivă isagogică. De altfel, nici cercetări care să abordeze întreaga carte *Faptele Apostolilor* nu aveam și nu avem foarte multe, unele fiind traduceri ale unor lucrări din literatura internațională. Această nevoie de literatură nu înseamnă că nu s-a scris deloc, ci că există încă destul de mult spațiu neexplorat în conținutul

¹ Prin „culminarea activității mântuitoare” ne referim atât la crucificarea lui Iisus, cât și la învierea biruitoare și înălțarea de-a dreapta lui Dumnezeu.

Cuvântării, și, cu atât mai mult, este nevoie de abordarea întregii cărți *Faptele Apostolilor*, mai ales în spațiul românesc.

Mai târziu, după începerea prezentei cercetări, a apărut un articol de 8 pagini - "Cuvântarea Sfântului Apostol Petru în Ierusalim (Fapte 2, 14-38). Un exercițiu de educație omiletică" - în revista *Tabor*, în anul 2017, scris de Pr. Cătălin Varga. Respectivul articol a fost, apoi, cuprins într-o carte intitulată *Structuri retorice și omiletice reflectate în unele scrieri ale Noului Testament*, semnată de același autor în 2019. Acest articol, respectiv capitol de carte, tratează Cuvântarea, așa cum este titlul, mai ales din perspectiva omiletică, ceea ce în prezenta teză de doctorat nu ne-am propus, ci urmărim, mai ales, abordarea exegetico-teologică.

Cuvântarea Sfântului Petru a fost parcursă și de câteva omilii, dar nu în întregime, ci anumite părți din Cuvântare, așa cum cerea nevoia pastorală, cu ocazia predicilor din Duminica Rusaliilor. Mai este abordată de lucrarea lui Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică: Structuri retorice în Faptele Apostolilor*, editată în 2005. Aceasta tratează din perspectivă retorică un număr de 12 cuvântări din cartea *Faptele Apostolilor*, între care și Cuvântarea din Ziua Cincizecimii. De asemenea, Cuvântarea din Ziua Cincizecimii este cuprinsă în studiul intitulat „Faptele Apostolilor (capitolele 1 și 2)”, a lui Sabin Verzan, publicat în *O*, 1/1994, tratând primele două capitole, din perspectiva unor note exegetice. Au mai fost studiate, din diverse perspective, mai multe părți sau teme din cartea *Faptele Apostolilor* și publicate în jurnale de specialitate, însă nu am identificat alte studii românești care să se refere specific la Cuvântarea de la Cincizecime.

Între primele lucrări scrise în limba română care abordează mai cuprinzător cartea *Faptele Apostolilor* este teza de doctorat a lui Constantin Preda - „Credința și viața Bisericii primare. O analiză a Faptelor Apostolilor”, publicată în *ST* 1-2/2002. Perspectiva acestei lucrări este mai ales o analiză eclesiologică. Apoi, în 2017, apare o nouă lucrare scrisă în limba română, care tratează întreagă cartea *Faptele Apostolilor*, semnată de Cristian Bădiliță. Perspectiva volumului începe cu o traducere a textului grecesc, urmată de introduceri și un comentariu isagogic sumar. Nu cunoaștem existența până la data prezentei lucrări a unui alt comentariu la *Faptele Apostolilor* scris în limba română, ci doar știm de existența unui proiect în lucru și așteptăm să se finalizeze.

Acestor lucrări se adaugă câteva cărți traduse în limba română, care tratează cartea *Faptele Apostolilor*, dar nici acestea nu reușesc să acopere nevoia cunoașterii acestei cărți și, în mod specific, a primei Cuvântări apostolice de care se leagă nașterea vizibilă a Bisericii.

Existența în limbile de circulație internațională a unei bibliografii bogate ajută și uneori suplinesește, dar nu poate înlocui nevoia de literatură românească în acest domeniu, din mai multe motive. Pe de-o parte, limba natală este mult mai accesibilă fiecărui cercetător când vine vorba de detalii. Cu atât mai mult face necesară existența studiilor românești pentru cei ce studiază cartea *Faptele Apostolilor*, dar nu sunt specialiști în această disciplină. În mod specific, evenimentul de la Cincizecime, marcat de vorbirea Apostolilor inspirați de Duhul Sfânt în limbile celor prezenți la Sărbătoare, este elocvent în privința faptului că Evanghelia are eficiență atunci când este prezentată în limba celor ce beneficiază de ea. Pe lângă accesibilitate, specificul cultural, teologic, literar, este valorificat prin lucrări care țin seama de acest specific.

Pe fondul acestei nevoi, prezenta cercetare vine să contribuie la îmbobășirea domeniului cunoașterii cărții *Faptele Apostolilor*, și, în mod specific, la cunoașterea primei Cuvântări misionare din istoria Bisericii. Dezvoltarea prezentei lucrări de cercetare are în vedere atât aspectul exegetic, cât și implicațiile teologice care vin din Cuvântul transmis prin Discursul din Ziua Cincizecimii, iar conținutul Cuvântării Sfântului Petru, abordat în această lucrare, se poate constitui în prototip al cuvântărilor misionare.

Tema aleasă: ***Cuvântarea Apostolului Petru din Ziua Cincizecimii (Fap 2,14-41). Exegeza și teologie.*** este dezvoltată pe parcursul a trei capitole, precedate de o secțiune de preliminarii. Primul dintre capitole urmărește o perspectivă isagogică introductivă, în privința contextului rostirii Cuvântării, bazele rostirii acesteia și direcția în care se îndreaptă. Paternitatea discursului, dar și profilul audienței este abordat tot în această secțiune. Cel de-al doilea capitol se ocupă în special de primul dintre citatele biblice alese de Sfântul Petru, ca argument la întrebările și nedumerirea unora dintre cei din mulțime, adunați în preajma Apostolilor. Alegerea cuvântului profetic transmis de Ioil, deloc întâmplător, aduce argumente pentru minunea care tocmai se petrecea, aceea a revărsării Duhului Sfânt, căci Acela fusese promis de Dumnezeu. Împlinirea profeției în Ziua Cincizecimii, potrivit detaliilor aduse de Apostolul Petru și a minunilor evidente, subliniază autoritatea cu care Dumnezeu revarsă binecuvântări. În lucrare urmărim atât unele detalii ale împlinirii profeției, literal sau alegoric, cât și eshatologia

ei. Al treilea capitol al tezei analizează exegetic porțiunea de text cuprinsă între versetele 22 și 36, ale capitolului al doilea din cartea *Faptele Apostolilor*, urmărind modul în care Sfântul Petru Îl prezintă pe Iisus Nazarineanul, Cel omorât și înviat, înălțat în autoritate. Rolul Duhului Sfânt în Cuvântarea Sfântului Petru se împlinește prin prezentarea lui Iisus Hristos și a lucrării pascale. Alături de prezentarea hristologică a împlinirii profețiilor lui David, aduse de Apostol ca argument scriptural, constatăm prezența lui Dumnezeu și a planului Său în actul mântuitor al lui Iisus. De fapt, lucrarea scoate în evidență că biruința de la cruce este o biruință treimică, la fel ca întreaga activitate mântuitoare.

În partea de preliminarii, pe lângă descrierea generală a lucrării și a tematicii, am prezentat metoda de lucru care constă în exegeza textului. Analiza atentă a textului grecesc este făcută observând și unele diferențe în traduceri, ceea ce sugerează o anumită înțelegere a traducătorilor în contextul teologic al respectivelor lucrări. Contextul Cuvântării Sfântului Petru, prezentat de cartea *Faptele Apostolilor*, a stat la baza înțelegerii Cuvântării și a prezentei lucrării de cercetare, alături de o bogată și bine selectată literatură de specialitate. Tot în partea de preliminarii am prezentat succint stadiul actual al cercetării atât în teologia românească, cât și în limbile de circulație internațională, și am menționat o listă concisă de lucrări care tratează tema prezentei cercetări.

În primul capitol am urmărit o perspectivă isagogică asupra Cuvântării din Ziua Cincizecimii. Am conturat semnificația Sărbătorii Cincizecimii, care a oferit cadrul discursului. Am observat că Sărbătoarea iudaică a Cincizecimii a avut o evoluție care a îndreptat sensul Sărbătorii de la o sărbătoare cu caracter agrar, spre una care avea în atenție Legământul, pentru ca, în final, prin Cuvântarea Sfântului Petru, Sărbătoarea să aducă în atenție obiectivul abundenței spirituale, dată de evenimentul revărsării Duhului. Denumirea românească „Sărbătoarea Rusaliilor” se referă la Sărbătoarea creștină a Cincizecimii, însă numele „Rusalii” nu are legătură etimologică cu Sărbătoarea, ci este o calchiere a numelui unei sărbători populare, care avea loc în aceeași perioadă a anului, și care a fost înlocuită de Sărbătoarea creștină. De asemenea, am observat că în Cuvântarea de la Cincizecime este invocată o așteptare a revărsării eshatologice a Duhului.

Autorul discursului este menționat în textul lucanic supus prezentei analize și este Sfântul Apostol Petru. El, alături de ceilalți Apostoli, au vorbit în acea zi mulțimilor de pelerini adunați

în preajma Apostolilor. Din mai multe discursuri care au fost rostite cu acea ocazie Sfântul Luca a consemnat doar o parte din discursul Sfântului Petru. Din studiul făcut am constatat că mai mulți cercetători contemporani se îndreaptă spre considerarea discursului ca o compoziție lucanică, cu sau fără o atitudine critică față de această idee. Aceștia consideră că Sfântul Luca este autorul faptic al discursului atribuit Apostolului Petru. În prezenta lucrare am abordat critic această atribuire a discursului, accentuând ideea tradițională că discursul a fost rostit efectiv de Sfântul Petru, nefiind o invenție a Sfântului Luca. Sfântul Luca doar a consemnat discursul așa cum s-a informat despre el din sursele avute la dispoziție.

Tot în secțiunea de preliminarii am urmărit componența auditoriului, provenit cu precădere din mediul iudaic. Aceștia erau prezenți la Ierusalim cu ocazia Sărbătorii Cincizecimii. Țările diasporei din care erau veniți sunt un indiciu pentru prima difuziune a credinței creștine în lume, prin întoarcerea acestora, îmbogățiți cu Cuvântul transmis de Apostoli în privința lucrării mântuitoare a lui Dumnezeu, realizată prin Iisus Hristos. Componența auditoriului poate fi înțeleasă și prin perspectiva modului cum li se adresează Sfântul Petru: „bărbați iudei”, „bărbați israeliți” și „bărbați frați”, desigur făcând apel la conștiința lor ca națiune, ca popor al legământului și ca popor al legăturii sufletești. Mai mulți cercetători au văzut o împărțire, sau o organizare a Discursului în jurul celor trei momente de adresare prin aceste trei apelative. Prezenta cercetare nu este organizată strict în jurul acestor apelative, ci doar le observă și constată existența unui astfel de studiu al Cuvântării, alături de alte perspective.

Respingerea acuzației de abuz alcoolic este făcută sumar, și nu sunt aduse multe argumente care să susțină această respingere a acuzației, ci doar argumnetul temporal: este prea devreme pentru a fi beți. Poate cei ce acuzau astfel erau puțini, sau acuzația lor nu merita prea multă atenție. Această respingere, „nu sunt beți”, este pusă în contrast cu ceea ce a spus în continuare. Contrastul ar putea fi formulat astfel: „nu sunt plini de alcool, ci sunt plini de Duh”.

Acest prim capitol are ca element de noutate urmărirea evoluției ideii că Luca ar fi autorul Discursului de la Cincizecime. De asemenea, abordarea în prezenta lucrare a paternității Cuvântării cu accentul pe perspectiva tradițională, a faptului că Discursul aparține Sfântului Petru, și, mai ales, aducerea în atenție a acestui aspect, este tot un element de noutate.

Considerăm că aceste aspecte cercetate în primul capitol sunt folositoare pentru literatura teologică românească atât prin conținutul și sublinierile făcute, cât și prin aducerea în atenție a unor teme care au fost trecute cu vederea, sau poate au rămas neabordate pentru că nu a fost încă vremea lor. Socotind că a sosit timpul lor, sau este foarte aproape, vedem ca o necesitate continuarea aprofundării aspectelor tratate de primul capitol, mai ales în privința abordării critice a criticii textuale, dar și în privința unei teme care nu a fost propusă spre aprofundare de prezenta teză de doctorat, ci doar subînțeleasă: ideea răspândirii credinței că Iisus este împlinirea mesianică, înainte ca misiunea apostolică să ajungă în localitățile diasporei iudaice și răspândirea credinței de către cei ce au crezut la predica Apostolului Petru, în paralel cu misiunea Apostolilor.

Capitolul al doilea al tezei tratează prima parte a Cuvântării Sfântului Petru, aceea în care citează profeția lui Ioil. Această parte a Cuvântării este abordată de prezenta lucrare, cu precădere ca o perspectivă pneumatologică, a împlinirii promisiunilor lui Dumnezeu anunțate prin Prooroci și readuse parțial în atenție prin promisiunile lui Iisus, făcute mai ales în ultima parte a prezenței Sale fizice printre oameni.

Exactitatea citării profeției este unul dintre aspectele urmărite în această secțiune, mai ales că unii dintre cercetători admit că am putea avea de-a face cu o citare inexactă, adaptarea citării fiind opera fie a Sfântului Petru, fie a lui Luca, pentru a potrivi situația, diferența în citare însemnând schimbarea textului și/sau adăugarea la text. Este vorba de expresii ca „după aceea”, fiind redată: „în zilele de pe urmă”, existența sau inexistența în profeție a sintagmei „zice Dumnezeu”, folosirea sintagmei „minuni și semne” în loc de „minuni” în profeție. În prezenta lucrare am considerat citarea exactă ca înțeles, iar diferențele invocate pot să apară din câteva cauze: textul Profetului, cel folosit de Sfântul Petru, din Scripturile ebraice circula, mai ales între evreii eleniști în greacă, iar diferențele pot să apară la traducere, apoi nu este de neglijat că nu a fost citată întreagă profeția, ci doar acea parte pe care o folosește în discurs și despre care spune că s-a împlinit.

Înțelegerea timpului eshatologic al profeției citate este unul dintre aspectele subliniate de prezenta secțiune a lucrării. Timpul eshatologic era unul profetit, a cărui împlinire începea să curgă în acea zi. Turnarea Duhului „peste tot trupul”, ca împlinirea a promisiunii lui Dumnezeu că va binecuvânta abundant umanitatea, este redată prin manifestarea în vedenii și vise și prin

cuvântul profetic. Această turnare abundentă era o binecuvântare universală: indiferent de vârstă, de sex sau stare socială, oamenii erau beneficiari ai turnării Duhului. Dacă la început promisiunea „pentru toți” era înțeleasă „pentru toți evreii”, treptat, această universalitate va fi înțeleasă „peste toți oamenii”, fiind incluse și „neamurile”.

Timpul eshatologic, inaugurat în Ziua Cincizecimii, se referă la o perioadă a mântuirii prin „chemarea numelui Domnului” și pregătirea oamenilor pentru un timp numit „ziua Domnului”, anticipat de indicii clare: „minuni în cer” și „semne pe pământ”. Abordarea profeției lui Ioil o facem mai ales din perspectiva creștină. Abordarea noastră din perspectiva Vechiului Testament este doar pentru a înțelege cadrul în care profeția a fost transmisă și receptată. Accentul pe care prezenta analiză l-a remarcat este acela că promisiunea profetică conduce spre „chemarea numelui Domnului”, pentru mântuire. În prezenta lucrare am arătat și legătura între înțelegerea iudaică în privința „numelui Domnului”, Domnul în textul ebraic fiind Yahweh, și înțelegerea creștină că mântuirea este prin credința în Iisus Hristos, și această credință înseamnă invocarea numelui Domnului.

Înțelegerea diferită a cercetătorilor în privința expresiei „minuni în cer și semne pe pământ” lasă deschisă discuția, dar este sesizată această anticipare a zilei Domnului prin „minuni și semne”, în asemănare cu adevărarea lui Iisus ca trimis al Domnului, prin „minuni și semne”. În lucrare am adus în discuție și o posibilitate a împlinirii multiple a profeției, iar „cerul și pământul” participă împreună la împlinirea binecuvântării lui Dumnezeu. Ziua Domnului, care este anticipată de minuni și semne, este înțeleasă în mod diferit: fie ca o zi mare și strălucită, fie ca o zi mare și înfricoșătoare, dar în prezenta lucrare am evidențiat că ar fi vorba de una și aceeași zi, care pentru unii este strălucită, iar pentru alții îngrozitoare.

Mântuirea prin chemarea Numelui Domnului profețită de Ioil este, în discursul petrin, baza argumentării sale hristologice din a doua parte a Cuvântării. Pe lângă faptul ca prin discurs anunță sosirea timpului mântuirii, am sesizat un accent al Cuvântării, că mântuirea este manifestarea harului care se înfăptuiește prin coparticiparea omului: omul va chema...

Insistarea, în această secțiune a prezentei lucrări, cu argumente care să arate că citarea este exactă, iar diferențele aparente nu constituie o adaptare a textului profetic, ci doar arată că profeția este mult mai complexă și nu se împlinește totul deodată, poate fi și acesta un element

de noutate al lucrării. Așa cum am arătat, mai mulți cercetători consideră că sunt modificate și adaptate anumite porțiuni ale textului profetic, sau există chiar adăugiri, dar în prezenta lucrare insistăm argumentat că citarea este fidelă textului profeției, iar împlinirea descoperirea sensul mai vast decât era înțeles de Profet, însă textul nu este adaptat.

Anumite teme tratate în prezenta secțiune ar putea fi aprofundate într-o cercetare viitoare. Ne referim în special la expresia: „mântuire prin chemarea numelui Domnului”, mai exact la înțelegerea acestei expresii atât în istoria iudeilor, cât și în istoria Bisericii.

Al treilea capitol al tezei abordează discursul Sfântului Petru, care urmează, ca un midrash, citării profeției biblice a lui Ioil. Am înțeles prin prezentul studiu că în această secțiune Sfântul Petru se ocupă mai ales să explice ce se înțelege prin „chemarea numelui Domnului”. Partea aceasta a Cuvântării este atât o prezentare hristologică, cât și una teologică, dar și pneumatologică, fiind de fapt o prezentare a lucrării treimice în mântuirea omului. Însă accentul cade pe prezentarea kerygmei creștine, fiind vorba de prima Cuvântare cu acest caracter. Argumentația dominant hristologică înseamnă de fapt dezvoltarea planului divin de mântuire, sau a „sfatului divin cel rânduit”, așa cum este numit de Sfântul Petru aici.

Partea aceasta de argumentare este una a contrastelor. Iisus „Nazarineanul”, deci Unul venit dintr-o localitate aparent fără însemnătate, este înfățișat prezent în cer. Unul care a fost respins, mai ales de lideri, este Liderul care nu respinge, ci cheamă. Cel care a fost dat la moarte este de fapt Domnul vieții. Cel omorât este viu. Cel dezonorat este glorificat. Iar contrastele prezente în această secțiune a Cuvântării se pot înmulți.

Tematica tratată în această secțiune a lucrării cuprinde mai multe aspecte. Mai întâi acela că lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos este evidențiată prin kenoză Sa. El a asumat natura umană și, slujind printre oameni, a fost confirmat de Dumnezeu prin lucrările făcute. De asemenea, tratăm aspectul respingerii Lui de către cei la care a venit să le facă bine. El este prins, batjocorit și ucis pe cruce. După grele chinuri moare, nu pentru păcatul Său, ci pentru al oamenilor. Învierea lui Iisus, ca act al biruinței treimice, este, potrivit prezentei cercetări, o dovadă clară că El nu a avut un păcat personal, iar jertfa Sa a fost acceptată. Învierea Lui este și o anticipare a învierii generale a credincioșilor, când se va dezvoltă biruința deplină asupra morții, aspect subliniat de prezenta teză. Înălțarea Sa la cer și așezarea Sa în autoritate, de-a dreapta lui

Dumnezeu, L-a adus în postura din care să dăruiască binecuvântări oamenilor, revărsarea Duhului fiind un început al acestor binecuvântări, și poate un acot al binecuvântărilor ce urmează revărsării Duhului.

Argumentarea hristologică din această secțiune, care a pornit de la citarea profeției lui Ioil, a fost susținută tot cu citate din Vechiul Testament, mai precis din Psalmul 15 al lui David și din Psalmul 109. Pe lângă faptul că Iisus Cel crucificat este Mesia, argumentarea Sfântului Petru arată că este Singurul calificat ca Mesia. Mântuitorul nu era nici David, care a murit și a rămas în mormânt, nici unul dintre urmașii lui David, ci Iisus, Fiul lui Dumnezeu, care S-a întrupat. David a avut un rol important prin faptul că a fost prototipul Regelui, și tot el a prevestit venirea Regelui.

Din această vastă argumentare a Sfântului Petru pe care am abordat-o atât din perspectiva exegetică, cât și din cea teologică, am constatat câteva aspecte ale predicii creștine. Unul dintre aceste aspecte este legătura între ceea ce numim Vechiul Testament și Noul Testament, care nu sunt scrieri opuse, ci Vechiul Testament și Noul Testament sunt un tot unitar. Deși prezenta temă - „Cuvântarea din Ziua Cincizecimii”- este o temă ce ține de disciplina „Teologia Noului Testament”, o bună parte a argumentării este formată din citarea unor texte din Vechiul Testament. Aceasta ar face posibilă tratarea interdisciplinară a Cuvântării din Ziua Cincizecimii. Însă accentul pus în prezenta cercetare, „Cuvântarea Sfântului Petru în Ziua Cincizecimii”, este mai ales ca temă a Noului Testament, iar abordarea a fost realizată din această perspectivă.

Un alt aspect constatat cu privire la Cuvântarea creștină este, în cazul acesta, argumentarea Sfântului Petru cu texte ale Vechiului Testament, care arată o înclinație a exegetului și propovăduitorului să se adreseze ținând seama de contextul auditoriului său. În cazul acesta, Sfântul Petru ținea seama de faptul că cei din audiența sa sunt iudei, iar argumentarea este bazată pe Scripturile recunoscute de cei din auditoriu. În alte cazuri, în care auditoriul nu era dintre iudei și nu aveau la bază Scripturile, cel care ținea o cuvântare se referea la lucruri familiare auditoriului său: ploi din cer și timpuri roditoare (Sfântul Pavel în Listra – FAp 14), sau despre zicerile filozofilor (Sfântul Pavel în Atena). Acest aspect sesizat în Cuvântarea din Ziua Cincizecimii, că cel care rostește o cuvântare ține seama de audiență, poate fi un teren comun cu un alt domeniu teologic, cel al Teologiei Practice, al omileticii, sau poate chiar cu un domeniu laic, al retoricii, existând și aici posibilitatea ca Discursul Sfântului Petru să fie abordat

interdisciplinar. Însă în prezenta cercetare ne-am referit mai ales la aspectul observat din cercetarea textului biblic, fără să ne depărtăm de la obiectivul nostru.

De asemenea, în această secțiune a lucrării am constatat prezența treimică în tot ce ține de lucrarea divină în beneficiul omului. Accentuarea hristologică a Sfântului Petru era făcută tocmai pentru a-L scoate în evidență pe Cel necunoscut sau nerecunoscut, adică pe Iisus, care este Hristosul, promis de Dumnezeu și așteptat de iudei.

Mântuirea, potrivit acestei înțelegeri, este darul lui Dumnezeu, care nu doar se oferă pe Sine, ci care cere omului renunțare la starea de păcat și recunoașterea Celui prin care se oferă mântuirea. Mântuirea lui Dumnezeu și regalitatea mesianică sunt două teme care se regăsesc în propovăduirea creștină și care arată pe Iisus ca Rege și Hristos. Întregul mesaj petrin curge spre ceea ce am numit „esența mesajului hristologic”, cuprins în punctul culminant al Cuvântării: „să știe toată casa lui Israel că Dumnezeu L-a făcut Domn și Hristos pe Iisus care a fost crucificat”. Din această postură, El este gata să dăruiască binecuvântare celor ce Îl recunosc. Iar propovăduirea lucrării mântuitoare a lui Iisus este miezul kerygmei creștine.

Finalul apoteotic al Cuvântării are și o forță retorică considerabilă: Cel respins de cei din auditoriu este înălțat și are putere de viață și de moarte. Provocarea conținută în încheierea Cuvântării o observăm doar prin ceea ce a urmat, că ascultătorii sunt dispuși să-L recunoască pe Iisus ca Domn și Hristos.

Ceea ce aduce ca beneficiu abordarea conținută în acest capitol al Cuvântării este o bază nu doar în ce privește conținutul kerygmei creștine, ci și a conținutului unei Cuvântări creștine care ajunge la inima audienței. Rezultatul cercetării poate fi folositor și cercetătorilor bibliști ca răspuns la unele întrebări și ca bază a cercetărilor acestora, dar, totodată, poate să fie folositor și predicatorului creștin, având ca bază biblică pentru discursurile sale primul discurs hristologic din istoria Bisericii și, în același timp, prima formulare articulată a kerygmei creștine.

De asemenea, este benefică cercetării creștine și constatarea adusă de prezenta lucrare a faptului că discursul creștin folositor nu ține doar de iscusința oratorului, ci predicatorul creștin vorbește cu folos atunci când este umplut cu Duhul Sfânt, așa cum Apostolii au fost. Prezența Duhului Sfânt în actul Cuvântului este evidențiată și de faptul că niște oameni care nu studiaseră la școlile rabinice ale timpului au putut interpreta Scripturile în privința Mântuitorului trimis.

Între propunerile unor posibile cercetări viitoare am evidențiat necesitatea aprofundării Cuvântării Sfântului Petru și chiar mai mult, a cărții *Faptele Apostolilor*. Am accentuat necesitatea unei lucrări care să înmănuncheze întreaga interpretare patristică pe cartea *Faptele Apostolilor*, dar care nu poate fi opera unui singur om, ci trebuie ca o mare echipă să lucreze la o asemenea cercetare. De asemenea, ar fi importantă o monografie care să evidențieze teme din această Cuvântare și, de ce nu, din toată cartea *Faptele Apostolilor* prezente în literatura filocalică. Această literatură, a trezviei, deși se referă la foarte puține *texte* din cartea *Faptele Apostolilor*, totuși se poate referi la *teme* din carte, și poate chiar la unele teme cuprinse în Cuvântarea din Ziua Cincizecimii.

Studiul acestei Cuvântări, din Ziua Cincizecimii, a deschis și dorința aprofundării în privința a ceea ce s-a întâmplat în prima biserică, după această primă propovăduire, și raportul dintre slujirea umană: slujirea Cuvântului și diaconia practică, pe de-o parte, și conlucrarea divină, treimică, pe de altă parte. Ne dorim ca această teză de doctorat să reprezinte un timp al dinamizării activității personale de cercetare în domeniul Teologiei Biblice.